

Continent hor

14

Q. D. B. V.

DISSERTATIONEM THEOLOGICAM

DE

ΣΩΤΗΡΙΟΦΡΟΝΗΣΕΙ

A

FILIIS LVCIS NEGLECTA

AD LOCOS

LVC. XVI, 1-9, ET XIX, 41-48

ILLVSTRANDOS

PRAESIDE

CHRIST. SIGISMVNDO GEORGIO

SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORDIN

REGIOELECTORAL. ALVMNORVM

EPHORO

AD DIEM XI SEPTEMBRIS CIO IO CC LIII

IN AVDITORIO MAIORI

DEFENDET

CHRISTIANVS SIEGFRIED GROSCHIVS

ROSNAVIA MISNICVS

VVITTEBERGAE

LITERIS TZSCHIDRICHIANIS IMPRESSAM

17

CLASSICUM THEOLOGICUM
DE
NOTHOPONHZEI

THEIS LVQIS NEGLECTA

P. R. A. E. S. I. D. E.

CHRIST. SIGISMUNDO GEORGIO

22. THEOL. DOCT. PUBL. ORDIN.
REGIORECTORI ALAMORVM

PHORO

IN AUDITORIO MAIORI

CHRISTIANUS SIGEBERTUS GROSCHNIG

PROVA PUBLICA

WITTENBERGE

ANNO 1717

Hanc hominis post lapsum esse naturam et propensionem, ut plus de corporis conseruatione ac uitae huius felicitate sit sollicitus, quam de animae salute, ac uitae aeternae gaudio, non tantum quotidiana docet experientia, sed cum primis Iudaeorum olim confirmatur exemplo. Filios lucis se esse iactitabant illi, nec tamen opera filiorum lucis faciebant, sed opera filiorum mundi, hisque longe imprudentiores erant, prout Sospitator in altera pericope huius Dissertationis expressis uerbis enunciat, in altera uero pericope ipsorum imprudentiam lacrimis deplorat. Faxit Summum Numen, ut illorum imprudentia prudentiores fiamus Christiani, ac praesens labor gloriae Nominis diuini et aedificationi Ecclesiae bene uertat.

CAPVT I

QVO

EVANG. DOMIN. IX POST TRINITATIS

LVC. XVI, 1 — 9, EXTANS

ILLVSTRATVR

VERSVS I

Ελεγε δε και προς τους μαθητας αυτου· *Dicebat autem quoque ad discipulos suos.*
 Ανθρωπος τις ην πλουσιος, δε εχεν οικονομον· και ουτος διεβληθη αυτη, ως διασκορηζων τα υπερχοντα αυτου. *Homo aliquis erat diues, qui habebat dispensatorem. Hic autem delatus est ei, ac si dissipans esset facultates suas.*

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Ελεγε δε και προς τους μαθητας αυτου. *Dicebat autem Iesus, in docendo contra Phariseos et Scribas pergens, hanc quoque parabolam ad discipulos suos, ad quos, a Phariseis et Scribis faciem auertens, sese conuerterat. Ad quae uerba notemus duo. Alterum, quod Dominus ad Discipulos suos non priuatim, sed publice, hanc quartam parabolam, praesentibus Phariseis, (quod ex uersu 14 intelligitur, in quo expresse dicitur, Audiebant autem haec omnia et Pharisei,) dixerat eo fine, ut partim unusquisque auditorum bonis recte*

recte uti disceret, imprimis uero, ut partim Phariseorum imprudentiam ac negligentiam in salute sua procuranda notaret, iuxta uersum 8, partim ut ad aemulationem eos prouocaret, iuxta u. 9, eorumque corrigeret *Φιλαργυρίαν*, quamuis intentioni Sospiratoris nostri euentus non responderet, *deridebant enim ipsum Φιλαργυροί* isti, obseruante s. L V C A, u. 14 huius *cap. XVI*. Alterum, quod uocula καί, h. l. quoque denotans, connexionem huius parabolae cum tribus illis in capite anteced. recensitis indicet, et lectorem manu quasi ducat ad eas, et ad uersum secundum *capitis XV*, ex quibus totus huius parabolae scopus addiscitur. Scilicet receperat Dominus publicanos ac peccatores poenitentes in gratiam, iuxta promissionem suam, *Ex. XXXIII, 11, Io. VI, 37, 1 Tim. II, 4, 2 Petr. III, 9*, et manducauerat cum ipsis, utpote qui conuersi erant, credentes in Iesum, Salvatorem mundi. Haec cum uiderent Pharisei et Scribae, obmurmurabant illi, dicentes, *οὗτος αἰμαρτωλούς προσδέχεται, καὶ συνεδίει αὐτοῖς*. Quae sententia cum iniqua esset, eam, ut Pharisei quoque, bonis suis operibus innixi, et *Φιλαργυροί* tamen, uid. infra ad u. 9, altera ex parte, ad sanio rem mentem redirent, et gratia salui fierent, altera autem ex parte conuersi ad Dominum confirmarentur, solide confutat, ac tribus prioribus parabolis, in *cap. XV*, tum misericordiam DEI exponit, quod non tantum recipiat poenitentes peccatores in gratiam, sed eos etiam, instar pastoris boni, quaerat, *Ex. XX XIV, 11, 12, 16*, tum sanctorum Angelorum gaudium de iis, qui poenituerunt, et in gratiam redierunt, *Luc. XV, 6, 7, 10*, inculcat, quarta autem parabola et quinta in *cap. XVI*, Phariseorum iniustitiam, auaritiam, inuidiam, et negligentiam perfringit, iisque supplicia proponit aeterna. Iniustitiam notat, quod modo illicito et iniusto conquirerent diuitias, *Matth. XXIII, 14, Luc. XVI, 9*, auaritiam, quod, dum bonis operibus, ac propria sua iustitia salui fieri uellent Pharisei, *Matth. V, 20*, conf. quae ad h. l. iam iam notauimus, illa non ex auaritia negligenda, sed ex diuitiis, quas male pepererant, in proximum, more *Zachaei, Luc. XIX, 8*, conferenda essent, imprudentiam, inuidiam et negligentiam, quod bona huius mundi conquirerent et curarent, bona autem coelestia turpiter negligenter non tantum ipsi, sed eos etiam, qui haec anxie quaerebant, arcere uellent, *Matth. XXIII, 13, Luc. XV, 2, 30, seqq.* atque hinc, quae ipsis supplicia essent expellenda, parabola ultima, u. 19, seqq. declarat. Ex quibus tum connexio *cap. XVI* cum *XV*, tum scopus parabolae nostrae, quae sequens est, apparet.

Ἀθροπὸς τις ἦν πλούσιος - τὰ ὑπάρχοντα εὐτοῦ. Homo aliquis erat diues, per quem ANTONIUS A DRIESSEN in *Diatriche de Principiis et Le-gibus*

gibus Theol. emblem. p. 93, intellectum vult Imperatorem Romanorum, qui ue-
 stigalibus colligendis publicanos praefecerat. Verum, cum Dominus Phari-
 saeorum inprimis imprudentiam, iniustitiam, et Φιλαργυρίαν hic notare, nec
 publicanis saltem, sed omnibus hominibus legem, bonis, a DEO sibi datis,
 recte utendi, praescribere uoluerit, rectius omnino intelligitur DEVS, diues
 ille et dator omnis boni, Rom. X, 12, Eph. II, 4, Iac. I, 17, uel, ut LYRA-
 NVS speciatim accipit, Θεάνδραπος. Hic diues habebat, quem suis facultatibus
 praefecerat, dispensatorem, VVLGATVS, reddidit uillicum, sed, ut
 recte, post HIERONYMVM, iudicat BEZA, ad h. l. nimis anguste, quandoquidem
 non tam dispensantis, quam rusticantis saltem opera uillicus perfungitur.
 Id quod ex XENOPHONTIS libro Oeconomico quoque intelligitur. Indigitantur
 autem per dispensatorem illum non publicani tantum, uid. paulo post ad
 u. 3, sed omnes filii seculi huius, deinde quilibet homo, cui DEVS facultates
 concedidit, aut fortunae, quo diuitiae, aut corporis, quo membra, pulchritudo,
 aliaque corporis dona, aut animi, quo tum eae, quas natura largita est, ut iudican-
 di facultas, sapientia, ingenium, memoria, propensio ad uirtutes, tum opera ac
 studio acquisitae dotes, ut artium peritia, eruditio, cet. referuntur. Quae do-
 na ac facultates si homo non recte administrauerit, quod fit, quando iis
 nec in DEI gloriam, nec in proximi utilitatem, nec in sui salurem, uti-
 tur, tunc desertur hic ipsi Domino, accusatus ab Angelis bonis aequae, ac
 malis, Matth. XXIX, 6, 10, Apoc. XII, 10, ab hominum suspiriis, gemitibus, ac la-
 crymis, quibus aut iniurias fecit, aut erga quos immisericors fuit, et quae
 sunt alia id genus, et denique a propria conscientia, quae mali conscia car-
 nifex crudelissimus, ac mille testis est, quod officio suo non satis fecerit,
 cum talis extiterit, qui reuera dissipans ac dilapidans fuerit, quo sensu, Luc.
 XV, 13, διασκοπιζω accipitur, bona sua, quae paulo ante recensuimus. Dis-
 sipat uero homo α) bona fortunae, a DEO sibi commissa, partim, quando
 illa luxuriando, commessando, ludendo, et qui sunt alii dilapidandi bona
 modi plures, perdit, nec egenis opem fert, quorum exempla exhibent filius
 ille deperditus et heluo, Luc. XV, 13, XVI, 19, seqq. et a qualibus commessa-
 tionibus, luxuriis, lusibus, cet. dehortatur tum Sospitator ipse, Luc. XXI, 34,
 tum Spiritus S. Rom. XIII, 13, 1. Cor. X, 7, 8, Gal. V, 19, 21, partim, quando di-
 uitias suas uel abscondit cum improbo illo seruo, Matth. XXV, 24, seqq. at-
 que oclusis pecuniis simul cor suum erga pauperem, et erga se ipsum, Ec-
 cles. VI, 2, ocludit, uel eas in foenore ponit, eoque, ut in dies plures corro-
 dat numos, trucidat proximum, nec pauperem iuuans, auaritia dementa-
 tus miser, 1 Tim. VI, 9, 10, cum tamen expendere debeat, se non sua tan-
 tum causa diuitias possidere, sed proximi ergo earum esse dispensatorem,
 qui

qui aliquando dispensationis suae rationem reddere teneatur, β) *corporis*, quando homo aut donis corporis abutitur, qualia sunt, u. g. pulchritudo, qua, dum foemina pulchra DEVM glorificare creatorem debebat, semet ipsam, et eos, quos cepit, perdit, quaestum faciens corpore, robur, quo uel male, dum supprimit proximum, eique nocet, uel prorsus non utitur, dum piger est et otiaur, sanitas, quam alii luxuriando, commessando, ac scortando, alii nimio labore, alii ignauia, ira, rixis, uerberibus, temeritate, cetera, perdunt, aut corporis membra facit arma iniustitiae et scortationis, *Rom. VI, 3, 19, 1 Cor. VI, 15, 18*, u. g. quando manu furatur et occidit, itemque lingua, calumniando, conuitiando, traducendo, dolose blandiendo, cetera, *Pf. CXL, 4, Ier. LXXX, 18, Rom. III, 13, Iac. III, 6, seqq.* pedibus in uis incedit nequitiae ad furandum, occidendum, scortandum, cer. oculis inuidet proximo, concupiscit eius bona, quaecunque illa sunt, innocentes capit animas, reliqua, γ) *animi*, quando homo eas dotes, quas uel a natura habet, quales sunt iudicium, ingenium, et memoria, uel quas diuturno temporis spatio, multa opera ac studio sibi acquisiuerat, in damnum proximi adhibet, u. g. quando iudices causarumque patroni egregijs animi sui dotibus ad causas iniustas colorandas, iustas uero peruertendas et supprimendas abutuntur. Haec enim omnia pertinent ad τὰ ὑπέροχοντα facultates ac bona, a DEO hominibus commissa, ut iis recte in eius gloriam, proximi utilitatem, et sui felicitatem ac salutem utantur. Qui hoc non fecerint, *dissipantes Domini facultates* dicuntur, ideoque in ius uocandi, ut ex sequestibus intelligitur uersu.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

- I Hominum diuitiae sunt uanae ac mutuo acceptae, hinc nemo iis fidat incertis, *1 Tim. VI, 17*. Hodie enim eas possidemus, cras iis, aut hominum perfidia ac malitia, aut sorte aduersa ac calamitate, a DEO ex iusto iudicio immissa, priuamur.
- II Quod DEVS diues est, tibi, qui pauper es, sit solatio. Hac enim ratione ille, cuius coelum et terra est, *Deut. X, 14, Pf. XXIV, 1*, paullo momento te ditem reddere potest, *Iob. XLII, 12*, imo faciet, si tibi proficuum fuerit.
- III Diuitiae cum sint laquei saepe, quibus homines capiuntur plurimi, *1 Tim. VI, 9, 10*, et damnantur, *Mattb. XIX, 23, 24*, noli conuerti de earum inopia. Nouit enim DEVS, eas tibi plus obfuturas, quam profuturas, si possideres. DEO itaque sortem tuam committe, is pro sua prouidentia eam diriget, *Pf. XXXVII, 5*.

IV DEVS

- IV** DEVS cum diues fit, et diuitiae ab eo proficiantur, eas in se bonas, nec damnabiles, esse, intelligitur, sed pios, salua salute et conscientia, eas possidere posse, piorum docent exempla, *Gen. XIII, 2, 1 Reg. X, 23, 2 Chron. I, 11, 12, 15, Job. I, 3.*
- V** Omni homini, quicumque ille sit, facultates nonnullas, aut fortunae, aut corporis, aut animi concessit bona, vid. ἐξήγησις, eumque eorum dispensatorem constituit DEVS. Te ergo rationem dispensationis tuae aliquando redditurum esse memento, iuxta uersum seq. huius Euangelii. Recte itaque si administraueris ea, merces tibi erit, *Matth. XXV, 23*, sin male, supplicia, te, dilapidantem ea, manebunt, *Matth. XXV, 24, seqq.*
- VI** Diues qui es, in acceptis tuas referas diuitias, *Dan. II, 21, IV, 14, 1 Cor. IV, 7*, easque non esse tuas, sed DEI, nec tua solum causa, sed proximi ergo, ut ipsius egestati succurras, te possidere, scias. Conf. ad uers. seqq. προσοικ. VII.
- VII** Noli, qui dilapidas bona Domini, tibi persuadere, te impune hoc fecisse, ac facta tua fore in occulto. Delator aderit semper, vid. ἐξήγησις. Ratio erit reddenda. Vae tibi. Quicquid ergo agas, prudenter et recte agas, et respice finem.
- VIII** Malitiam ac fraudes improborum iniustorumque hominum deferre ad magistratum et ad eos, quibus damnum inferitur, non tantum licet, sed etiam requiritur, ut proximi utilitatem promoueamus, damnum contra pro uirili auertamus.
- IX** Finem respice, quicumque es homo, dispensationis tuae, teque ut bonum ac fidelem geras dispensatorem eorum, quae tibi DEVS commisit, donorum gratiae, *1 Cor. IV, 2*. Breue enim est tempus, quo dispensatione fungeris, et breui eius rationem reddere te oportet. Hinc caute ac prudenter age.
- X** Bonus si uolueris esse dispensator, fac ea, quae DEO, quae tibi, et quae proximo debes, DEO, ut eius in gloriam facias omnia, *1 Cor. X, 31*, tibi ut salutem tuam cures, et proximo, ut eum ames, sicut te ipsum, *Matth. XXII, 39.*

V E R S V S 2 — 4

2 Καὶ Φωνήσας αὐτὸν ἔπεν αὐτῶ. Τί τοῦ-
το ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον
τῆς οἰκονομίας σου. Οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι
3 οἰκονομεῖν. Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῶ ὁ οἰκονό-
μος. Τί ποιήσω, ὅτι ὁ Κύριός μου ἀφαί-
ρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκά-
πτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαρτεῖν ἀισχύνομαι.
4 Ἐγγὼν, τί ποιήσω, ἵνα, ὅταν μετασα-
θῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνται με εἰς
τοὺς οἶκους αὐτῶν.

Et uocans ipsum dixit ei. Cur hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuae. Non enim poteris amplius dispensare. Dixit autem in se ipso dispensator. Quid faciam, quia Dominus meus auferet dispensationem a me? Fodere non possum, mendicare erubescio. Scio, quid faciam, ut, quando amotus fuero a dispensatione, recipiant me in domos suas.

Ε Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ

Καὶ Φωνήσας αὐτὸν -- Οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν. Dominus igitur, (consequendi enim uim habet uocula καὶ, uid. Vindiciae N. T. ab Ebraismis, p. 166,) sollicitus de bonis suis, ne omnia perderet iniustus dispensator. uocans eum, citando ad se, ut perfidiae ipsum et dispensationis malae conuinceret, dixit ipse. Quid, mi homo, meliora sperassem de te, sed, pro dolor! deferunt uicini, amici, inimici, proximi, ac dicunt, i. e. Ecclesiae ministri, Angeli boni aequae, ac mali, conscientia tua ipsa, reliqui homines, qui tecum uersantur, aliique, hi omnes deferunt contra te, cur hoc audio de te dilapidationis facinus, te accusant omnes bona mea dissipantem. Redde igitur rationem, prout officii ratio id postulat, h. e. Librum, quo acceptae et expensae summae continentur, affer, ex quo facile subductis rationibus mala tua dispensatio elucescet. Non enim, hac ratione, quia uera omnino inueniuntur, quae de te fama fert, atque accusatores perhibent, poteris amplius dispensare bona mea, ne omnia ea dilapides, quorum partem dissipasti iam iam. Eodem modo DEVS malos dispensatores ad rationes reddendas citat, uel gratiosus, uel irascens, prout recte obseruauit b. BACKIVS in Exposit. Euang. p. 261, seq. scribens. Citationis autem tempus aliud est gratiae, et aliud est irae, prior fit in hoc seculo, posterior in iudicio futuro. Hic citatur homo, ut corrigatur et emendetur, ibi ut puniatur et crucietur, illa citatio misericordiae est, haec erit iustitiae. Citatio gratiae completur a) internam inspirationem, quando auctore Spiritu S. in mentem nostram incidunt bonae cogitationes de admissis peccatis, de DEO ob ea irato, de poenitentia, qualis citatio esse poterat publicani in templo de peccatis suis cogitantis, pectus percutientis et dicentis, DEVS propitius esto mihi peccatori, Luc. XIIX, 13. β) Ad citationem gratiae pertinet externa uerbi praedicatio, ad poenitentiam uocans,

cans, pertinet huc citatio Israelitarum, Hof. IV, 1, seqq. et Paulina illa, 2 Cor. V, 20, VI, 1, 3. γ) Ad citationem gratiae pertinent variae aduersitates, tentationes, persecutiones, morbi, bella, pestilentiae, cet. Haec enim omnia mera gratiae signa sunt, et pertinent huc uerba Pauli, 1 Cor. X, 13. δ) Ad gratiae etiam citationem pertinent morbi et ipsa mors, quae est citatio peremptoria, imo est quaedam depositio, cum omnibus bonis nos spoliaret, attamen beati, qui moriuntur in Domino, nec ipsa mors ipsis nocet, consistere enim possunt in futuro iudicio, et gratiose quidem citati dispensationem suam emendarunt, Adam, Dauid, Manasses, filius prodigus, ceteri. Irae autem citatio est, uel quando DEVS abripit impium in medio peccatorum cursu, ut Nabal, 1 Sam. XXV, 38, ut Cain, qui accepta citatione desperat, Gen. IV, 13, ut Ananias et Sapphira, qui accepta citatione subito pereunt, Act. V, 5, 10, uel quando in extremo iudicio reddenda erit ratio de omnibus uerbis otiosis, Matth. XII, 36, deque omnibus factis, Eccles. XII, 14, imo etiam de omnibus cordis nostri consiliis et cogitationibus, 1 Cor. IV, 5, tunc audietur serua illa uox. Redde rationem uillicationis. Redde rationem tu Ecclesiastes, cur tot homines seduxeris? cur sermonem meum defraudaueris? cur tuo officio negligenter functus fueris? Redde rationem tu auditor, cur uerbum contemseris, cur praepositis tuis morem non gesseris? Tu princeps, index, Aduocate cet. redde rationem, cur praestanda minus fideliter praestiteris? Tu subdite redde rationem, cur magistratus respueris imperium? Pater mater familias redde rationem, cur rei familiari male profueris? Tu serue, tu ancilla, redde rationem, cur mala fide administraris? Marite redde rationem, cur coniugem male tractaris? tuque coniux, cur maritum recte monentem non audieris? Redde rationem omnis homo, cur toties admonitus non respueris? cur diuitias bonitatis et clementiae toties respueris? cur iram in diem irae malitiose cumularis? cet. Index terrenus falli potest, sed hic latere erit impossibile, apparere erit intolerabile. GREGORIUS.

Εἰπε δὲ ἐν ἐαυτῷ - ἐπειτέν ἀσχύνομα. Dixit autem, audita Domini sententia, perterritus procul dubio, ac conscientiae morsibus ictus, in semet ipso, animo perturbato ratiocinans, ac paulo momento huc illuc, causae suae ac periculi metu, impulsus, bene sciens, se, reum, in discrimen uenturum esse, dispensator improbus atque iniustus. Per quem ANTONIUS DRIESSENIUS. I. c. publicanos indigitari autumat, quos, b. STOCKII uerbis, ad b. l. utor, ab Imperatore Romano colligendis uectigalibus praefectos, sed minus fideliter in hoc negotio uersatos, et ideo ad procuratorem Caesaris delatos fuisse, statuit. Cum ergo metuerint, ne sibi, ab officio remotis, misere uiuendum sit, tabulas, in quibus facultates cuiusuis consignatae fuerint, eos immutasse, atque sic sibi amicos conciliaisse, Procuratorem autem has artes, tanquam tales, quibus

et ipse in maioribus ad Caesarem defraudandum, ut atur, laudasse. Christum uero publicanos grauius monere, ut bona iniuste parta reddant, uel ex facultatibus suis pauperibus succurrant. Verum, cum incertum prorsus sit, utrum Sospirator Caesarem Romanum hic intellexerit, deinde etiam de procuratore nihil in textu, multominus ea de procuratore subsumentis ratio, legatur, sed quae dicuntur, de ipso domino, siue homine diuite illo, dicuntur, uix ei assentiendum esse reor. Vicunque autem res sit, siue Caesarem, siue diuitem quendam alium in mente haberit Dominus, nos per dispensatorem illum, unumquemque intelligi hominem huius mundi statuimus, qui bona sibi concredita male administrat, qua uirae tamen sustentationem curat sollicitate, deinde omnes eos, qui filii lucis esse uolunt, dona uero sibi commissa administrant male, nec, qua animae salutem sibi prospiciunt, quales erant Pharisaei, Scribae, aliique tum temporis Iudaei, nostra uero memoria omnes Christiani, dona sibi concredita male dispensantes. Dispensatorem igitur illum in applicatione imaginem esse omnium hominum, qui aliquando bona DEI male dispensarunt, eorumque alii, admonitione Domini, *Redde rationem* dispensationis tuae, meliores facti, alii autem peiores, perfidiam perfidia cumulant, prout noster hic dispensator, qui quidem meditatur, quid sibi faciendum sit in hoc discrimine rerum, sed non ut corrigat mores et deprececur facinora sua apud Dominum, uerum eum ultima uice adhuc bene decipiat, inquiens, *quid faciam* ego, miser propria mea culpa factus, ut mihi prospiciam calamitatesque futuras effugiam, *quia Dominus meus* benignus ac clemens, nunc uero iniustitia et iusto dolore adductus eo, *auferit dispensationem*, haecenus mihi commissam, a me improbo, bona domini dilapidante, atque hinc poena eiusmodi digno. Quod si ergo sortem meam futuram considerem, res meae erunt calamitosissimae, cum non habeam, unde uiuam, quia manu uictum et amictum acquirere non possum. Nam *sodere non ualeo*, tantis uiribus, aut robusto corpore, non instructus, neque huiusmodi labori assuetus, neque animus ad eum propensus est, *mendicare* autem, siue uictum et amictum petere ab aliis, qui mores et ingenium meum norunt, *erubescio*, quia procul dubio dispensationis meae facinora, luxuriandi libidinem, et dilapidandi temeritatem mihi obiciunt, praeterea quae me disceris laceissent ac deridebant. Propterea alia uia mihi est ingredienda, meo ingenio meaeque conditioni conueniens, furari scilicet sub donationis titulo, iuxta u. 6 et 7. Quae si ad Pharisaeos et Scribas applicaueris, qui improbi tales erant dispensatores in spiritualibus et temporalibus, qualis erat hic dispensator in iis, quae ad uitam spectabant humanam, non tam prudentes illos fuisse, quam hunc, intelligitur, prout Sospirator infra uersu 8 hanc

hanc dicit sententiam. Nam hic, postquam uocem audierat domini, *Redde rationem, non poteris amplius esse dispensator*, uitae suae sustentandae prospiciebat, et cum uirium suarum agnoscebat infirmitatem, tum quod suo honori imminere dederat, hinc ad utrumque effugiendum meditabatur. Pharisei autem, quibus Dominus toties iram DE Iob malam dispensationem denunciauerat, et quod ipsis ideo, ab officio amotis, ratio sit reddenda, *Matth. XXIII, 13, 14, Luc. XV, 1, 2*, status sui miseriam, atque infirmitatem se saluandi, neque expendebant, neque qua ratione sibi quoad uitam aeternam, prospicere possent, meditabantur, sed *fodere* uolebant, h. e. operum suorum opera, quae tamen facere non poterant fide destituti, et quae faciebant, ex rapinis faciebant *Φιλάργυροι* ac propria iustitia, quae nulla erat, in coelum ingredi, *Matth. V, 20, conf. Rom. IX, 30, 31*, non autem mendicare, h. e. gratia, quam Christus toties ipsis obtulerat, *Matth. XXIII, 37*, ac fide in Christum saluari, uolebant, *Io. III, 16, VI, 40, 47*.

Εγών, τί ποιήσω, - - εις τοὺς οἴκους αὐτῶν. Noui, post multas meditationes et consilia, *quid faciam*, siue iusto, siue iniusto id fiat modo, siue licito, siue illicito, medio, adeo is serio sollicitus erat de conseruatione sui, cum adhuc tempus esset, et dispensationis munere perfungeretur, ut, quando amotus fuero a dispensatione, tunc enim sero sapuisset, cum occasio sibi consulendi defuisset, bona fides amissa, et omnibus fabula factus, *recipiant me in domos suas*. Qua locutione non tantum hospitium, sed etiam alimenta, exprimi uidetur. Parum enim iuuasset ipsum hospitium, nisi simul habuisset, unde uiueret. Hinc procul dubio, debitoribus domini sui remisit debiti partem sub conditione, ut, si fortuna aliquando aduersaretur sibi, tunc hospitium, uictum, et amictum suppeditarent ad dies uitae, uel ad tempus, donec iterum fortuna faueret. *CAMPEGIVS* quidem *VITRINOSA* in *Parab. Euang. p. 925. seqq.* statuit, per dispensatorem Phariseos et reliquos populi Iudaici praefectos a Domino fuisse indignatos, per depositionem uero a munere, euerfionem Hierosolymorum et abrogationem Iudaicae reipublicae una cum cultu Leuitico. Verum enim uero, ut facile largimur, per dispensatorem notatos fuisse Phariseos ac primates populi Iudaici, sic negamus, eos fuisse indignatos per eundem in ipsa parabola, quia praecise dispensator ille filios huius seculi, ut ipse Dominus explanat, u. 8, denotat, et filius lucis, h. e. Iudaeis, opponitur, ui cuius oppositionis, depositio a dispensatione non Hierosolymorum exidium ac cultus Leuitici abrogatio denotare potest, sed ipsam muneris priuationem, quae in applicatione ad Phariseos ac reliquos, est exitus ex hac uita, quo transitus fit aut ad aeterna tabernacula, u. 9, aut ad aeterna supplicia.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

I Teneat iudex, teneant omnes, quod nemo inauditus condemnandus, sed ad delatoris accusationem delatus citandus sit, ut rationem reddat, ne infontes condemnentur falsa delatione, 2 *Chron. XIX, 6, 7*, quanquam id, hac licet cautione adhibita, factum esse exempla docent, 1 *Reg. XXI, 10, seqq. Matth. XXVI, 61, Act. VI, 1, seqq.*

II Attende ad citationis diuinæ uocem, *Redde rationem*, qua te DEVS hoc in tempore gratiæ iam uocat, 2 *Cor. VI, 1, 2*, uerbo suo, ministris Ecclesiæ, conscientia tua, cet. uid. ad u. 1 *ΕΞΗΥ*. Noli eam differre usque dum coram tribunali appareas, ibi æternum succumbes, sed hic rationes confer, ubi Iesum habes prædem, qui defectum iam suppleuit et soluit, *Ies. XLIV, 22, 1 Petr. I, 18, 19, conf. προσοικ. seq.*

III Rationem in extremo iudicio redditurus discere mori, antequam moriaris, *Ies. XXXIII, 1*, deinde Iesum tecum adducito, ut rationes tuas sanguine suo delear, *Col. II, 14, 1 Io. I, 7*, nisi hoc, non consistes. Fide ergo Iesum in hac uita amplectaris, eumque usque ad mortem retineas, *Gen. XXXII, 26, Matth. X, 22, Io. V, 24, 2 Tim. IV, 7, 8, Apoc. II, 10.*

IV Cum omnes homines dispensationis munere a morte deponantur, nemo effugiet ultimam rationem, quæ tibi reddenda est 2 *Cor. V, 10*. Quod si ergo bene rationem reddirurus es, memento mori, nec tempora gratiæ negligas, 2 *Cor. VI, 1, 2, conf. προσοικ. antecedentes.*

V Homines quidem bona DEI dilapidare, sed non restituere, in dilapidandis bonis focii esse queunt, sed in extremo iudicio, unusquisque rationem dispensationis suæ reddet, nec se inuicem iuuare possunt, *Pf. XLIX, 8, 9, Matth. XII, 36, Rom. XIV, 12*. Fuge ergo socios malos, eorumque dilapidandi artes, et memento reddere rationem, *Eccles. XI, 9, 2 Cor. V, 10.*

VI Miseri homines! qui corporis habent curam, non animæ. O si mori discerent, ut prudentes fierent, *Pf. XC, 13*, quod corporis cura sit uana, et deiectis dispensationis munere, h. e. cum e uita migrauerint, ratio sit reddenda, quod animæ curam neglexerint.

VII O si disceremus nos mortales, quod non simus domini diuitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quæ a Domino nobis concredite sunt, ut illas bene dispenseremus, sicut et ipse imperat. At si concreditas diuitias non dispenserimus iuxta mentem Domini, et abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim uoluntas Domini est,

est, datis uti in usus conferuorum, non in proprias delicias. THEOPHY-
LACTVS ad h. l. Conf. ad uersum anteced. προσοικ. VI.

IX En infelicem peccatoris indurati statum, contremiscit quidem, quan-
do peccata ipsi obiciuntur, nesciens, quid faciendum sit, sed non poe-
niter. Multum enim abest, ut is poenitentiam agat, qui adhuc flagi-
tiorum est mancipium, otio ac superbiae litans, quin potius duo haec uitia
tertium gignant peccatum, defraudandi artem, siue, relictus, furtum. Fu-
ge ergo otium, omnis uitii principium, fuge superbiam interitus tui
causam, *Prou. XVI, 18, 1 Petr. V, 5.*

IX Pessimum genus hominum, qui malunt plura committere peccata, quam
peccatorum fontes ocludere, et ueterem offendere Adamum. Coa-
ceruant sibi ipsi iram DEI. *Rom. II, 5.*

X Pudere, ubi pudendum non est, stultitiae, sed non pudere, ubi pu-
dendum est, malitiae est, in iisque obseruatur hominibus, quos facino-
rum atque infamiae suae neque pudeat, neque pigeat, quorum imago in
dispensatore cernitur.

XI Hac in uita quidem astuti sibi consulere possunt astutia sua, sed quan-
do mors a munere eos deponet, tunc desinet astutiae uirtus. In tem-
pore igitur astutiam permulent cum prudentia, ut sciant, quid facien-
dum sit sibi, ratione reddituris. Conf. anteced. προσοικ. II, seqq.

XII O si omnes Christiani scirent lapsi, quid faciendum sibi, et tanta ipsis
esset cura animae, quanta corporis ac bonorum huius mundi, quam fe-
liciter illi dispensationis suae rationem reddere possent in die extremo,
Io. V, 24.

VERSUS 5 — 7

5 Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκασον τῶν
χρῆσθωφιλῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλε-
γε τῷ πρώτῳ. Πόσον ὀφείλεις τῷ κυ-
6 ρίῳ μου; Ὁ δὲ ἔπεν. Ἐκατὸν βάτους
ἐλαίου. Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Δέξαι σου τὸ
γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον
7 πενήκοντα. Ἐπειτα ἕτερον ἔπε. Σὺ
δὲ πόσον ὀφείλεις; Ὁ δὲ εἶπεν. Ἐκατὸν
κόρους σίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ. Δέξαι σου
τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.

Idcirco conuocauit unumquemque de-
bitorum domini sui, et dixit primo.
Quantum debes domino meo? Hic
uero respondit. Centum batos olei.
Quare dixit ei. Accipe tuum scriptum,
et sedens cito scribe, quinquaginta.
Deinde alteri dixit. Tu autem, quan-
tum debes? Hic uero dixit. Centum
coros tritici. Quare dixit ei. Accipe
tuum scriptum, et scribe octoginta,

ΕΕΗΓΗΣΙΞ

Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἑκάστον -- τῷ κυρίῳ μου. Idcirco, postquam pessimum consilium ceperat, idque ex qui secum constituerat, conuocauit, per ministros, unumquemque debitorum, i. e. omnes debitores, domini sui, quorum duo saltem, exempli causa, hic allegantur, ut ingenium hominis improbi et modus dominum defraudandi elucescat, dixit primo, aut quia ipsi primus obuenit, aut quia ratione temporis, primus fuit, quantum debes domino meo, aut ex ignorantia, qua certe inexcusabilis fuisset, aut simulando. Ad quaestionem uero, quid per primum, in hoc uersu, quid per secundum, quid per oleum, quid per triticum, cetera, in sequentibus uersibus, sit intelligendum, THEOPHYLACTI uerbis respondere malumus, quam nostris, ad h. l. scribentis. *Omnis parabola obliquo et figurato modo rerum quarundam naturam manifestat, non per omnia rebus illis assimilata, propter quas assumpta est. Idcirco non oportet omnes parabolarum partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito utiles et conuenientes. Reliquiae enim finendae sunt, quasi parabolam contextentes, et nihil ad propositum conducentes, quomodo etiam in proposita parabola faciendum. Nam si per tenues particulas omnia exponere temptaui, quis dispensator, quis dispensatoris dominus, quis delator, quis debitores, et propter quam causam illum quidem oleum, alius autem triticum, et qua de causa centum, debere dicuntur, et si alia omnia perquisiuerimus, obscurum et molestum sermone faciemus, et fortassis, si ualde haesitauerimus, etiam ridiculi erimus. Igitur tantum utilitatis ex praesenti parabola capiamus, quantum possibile est.*

Ο δὲ ἄπει -- γράψον πενήντα. Hic autem debitor interrogatus de debiti summa respondit, (Verba dicendi enim saepe respondendi notionem habent apud Graecos,) aperre. Centum debeo batos olei, qui summam nongentorum circiter ioachimicorum faciunt, si computandi ratio et pretium, quae apud nos sunt, locum habeant. Batos enim cantharos circiter XXXVI capit, canthari autem pondus duae sunt librae, libra uero, si tribus grossis diuendita fuerit, tota bati summa erit IX ioachimicorum, quanquam alii, batum ampliozem, alii uero non adeo amplum, nec tanti pretii fuisse, statuunt, uid. EISENSCHMIDTIVS de mensuris, p. 170. Qua audita summa dixit dispensator ipsi debitori. Accipe tuum scriptum, per synechocên, pro chirographo, et sedens scribe cito, sine mora et deliberatione, quia parum temporis est, et his forte conditionibus, ut ipsi, forte aduersa, opem ferret, quinquaginta. Furtum itaque est aperum, sed de modo quaerunt chirographi immutati, atque hic alii statuunt, immutationem factam esse in literis numericis, quae summam ex-
prime-

primebant, C nimirum in L mutato, alii autem, nouum chirographum scriptum fuisse, in quo *quinquaginta bati* expressi fuissent, quam sententiam et ipse textus confirmare uideretur, in quo dicitur, *scribe quinquaginta*. Sed quaecunque res sit, sufficiat nobis scire, utrumque furem fuisse, et dispensatorem et debitorem.

Ἐπειτα ἐπίσης εἶπε· -- γράψον ὀγδοήκοντα. Deinde secundo, qui accessit, aut qui ratione temporis secundus erat, iridem dixit debitori. Tu autem quantum debes? Hic uero respondit candide, *centum coros tritici*, qui omnium maximus modiorum erat modius, ac decem capiebat batos, uid. EISENSCHMIDIVS, l.c. Hoc audito pari modo dixit ipsi. Cape scriptum tuum, i. e. chirographum, et scribe, *octoginta*, quod factum, aut praeponendo literae C, duas XX, hoc modo XXC, aut nouum chirographum adocnando. Atque hac ratione illicita et modo iniusto etiam reliquos debitores domini sui sibi conciliauit amicos et debitores, ut munere dispensationis se deiectum reciperent, receptumque alerent.

ΠΡΟΣ ΟΙΚΕΙΩΣΙΣ

- I Peccatis qui seruiunt, neque poenis, neque calamitatibus, corriguntur semper, *Ier. IX, 13, Ier. II, 30*, sed peiores saepe fiunt, ac peccata peccatis cumulant, in condemnationem suam, *Rom. II, 5*.
- II Hoc est ingenium iniusti hominis, ut non tantum ipse peccet, sed etiam alios seducat, et ad peccandum incitet. Noli cum eo commercii quicquam habere, ne praeter omnem expectationem te dolose, et specie utilitatis, circumueniat.
- III Errare et labi est humanum, sed in errore perseverare, eique errorem consulto cogitatoque addere, est diabolicum, *1 Io. III, 10*.
- IV Fraudes, furta, et induratio sunt otii, luxuriae, et commestationum fructus. Utinam homines fugerent hanc charybdin.
- V Si hic, uel ille, in iuuentute laborasset, nec orio, aut luxui, indulgisset, in senectute non in mendicorum, aut furum, societate reperiretur.
- VI Quam propensi ac prudentes sunt homines ad male agendum, sed ad bene agendum quam aegre adducuntur! *Pf. L, 18, Ier. X, 12, Rom. XVI, 19*.
- O peruersum deprauatumque genus, *Gen. IIX, 21*.

VII At-

VII Attende, quam potens sit utilitatis species, quae hominem ad iniustitiam usque adigere possit, et eo magis caue, ne illius desiderio, aut perussationibus aliorum, in idem incidas uitium.

IX Eleemosynas erogare, et benefacere proximo ex bonis propriis, est laudabile ac pium, sed aliena in hunc usum conuertere, est impium, et furti species, *Pf. CXII, 5, Matth. XXIII, 14.*

X Iniustus, qui aliis praestit, ac Principi, ac reipublicae damna infert. Auertat hanc calamitatem DEVS ab unaquaque terra!

VERSUS 8 ET 9

Καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν. Ὅτι αἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοῦς υἱοῦς τοῦ φωτός, εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι. Καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω. Ποίησατε ἑαυτοῖς φίλους ἐν τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰώνους σκηνάς.

Et laudauit dominus dispensatorem iniustitiae, quod prudenter fecerat. Certe filii seculi huius prudentiores prae filiis lucis, in generatione sua sunt. Ego uero uobis dico. Facite uobis ipsis amicos ex mamona iniustitiae, ut, quando defeceritis, recipiant nos in aeterna tabernacula.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ ἐπήνεσεν ὁ κύριος -- εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι. *Dominus autem, postquam audiuerat, quibus fallacijs sibi prospiciendi, usus erat, laudauit oeconomum, non ob melitiam et iniustitiam eius, quod peccata peccatis cumulauerat, et iniustitiam iniustitiae addiderat, ideo enim uocatur oeconomus iniustitiae, h. e. omnium iniustissimus atque nequissimus, uid. de hoc emphatico scribendi genere, Vindictiae nostrae p. 214, sed quod uitae suae curam prudenter habuerat, ne misere periret, prout ipsius mentem exponunt uerba, quod prudenter fecerat. Quapropter iniurius fuit Iulianus apostata, itemque Porphyrius sophista, in Seruatorem nostrum, qui eum ideo friuole traduxerunt, ac criminati sunt, ac si haec parabola, iniustitiam, fraudes, furta, et quae sunt alia, comprobasset, cum tamen, quae mens ipsius fuerit, ex parabola scopis manifesta fuit. Interpretatio uero alia locum habere non potest, quam haec. Filii huius seculi, qui a uera Ecclesia sunt alieni, adeo*

de uita hac temporaria, quae tamen uana est, sunt solliciti, ut quibusuis modis, si uel maxime etiam sint illiciti atque iniusti, eam conseruare allaborent, Iudaei autem, qui filios lucis sese iactant, ne iustis quidem medijs, iisque ipsis oblati, utuntur ad uitam, quae in aeternum durat, consequendam, adeo enim imprudentes sunt, ut ne curam quidem eius tantam, quantum illi illius, habeant. Atque hanc interpretationem confirmat sententia, quam Dominus de diuerso utriusque uitae studio tulit his uerbis. *Profecto, etenim, filii seculi huius*, per quos omnes illi intelliguntur, qui filijs lucis opponuntur, h. e. irrogeniti, qui ea, quae mundi sunt pro uiridi quaerunt, atque in rebus humanis sibi prospicere student, quantum id fieri potest, *prudentiores sunt prae filiis lucis*, h. e. Iudaeis, (de Christianis enim, ut per plures facient interpretes in hac parabola, cogitandum non est,) qui semetipsos pro filiis lucis et regni coelestis habebant, *conf. Matth. V, 20, IIX, 12, Luc. XIIX, 9, Io. IIX, 39, Rom. II, 19*, nec tamen uitae futurae curam habent tantam, *in suo genere*, qua locutione prudentia partim limitatur, quod non in omnibus illi sint prudentiores his, partim etiam subiectionum particularitas indicatur, quod non omnes filii lucis, sed tantum hypochoerice tales, quales Pharisei erant, sint intelligendi, ad quos tota haec parabola applicanda erat comprimis, ut eius sensus sit. DEVS quidem constituit uos Phariseos dispensatores suos, sed uos male bona eius, uobis commissa, dispensatis, ratione enim spiritualium, arcetis a regno DEI, qui introire uolunt, iisque uitam aeternam inuidetis, et cum uos statuatis, homines per opera ac diuitias, licet uel maxime iniuste sint parata, saluari, conuenit uobis, qui *Φιλάργυροι* estis, ut ex uestris diuitiis, quae male paratae sunt, *Matth. XXIII, 14*, in egenos beneficentiae opera conferatis, quo aliquando recipiamini in tabernacula aeterna. Atque hoc idem inferunt uerba Christi ulima, inquiringis,

Κεῖνὰ λέγω ὑμῖν, -- εἰς τοὺς αἰωνίους σκηνάς. Quare dico ac suadeo uobis, si, ex uestra hypothesi, diuitis, iniuste partis, in coelum introire uultis, imitemini oeconomum illam iniustum, et ad eius exemplum, *facite uobis amicos ex mamona iniustitiae*, h. e. diuitiis, quas possidetis, iniuste acquisitis, ut, quando defeceritis munere deiecti, propter haec opera recipiant uos in aeterna tabernacula. Hac igitur ratione si instituat parabola explicatio, omnia bene cohaerent, difficultates contra cessant omnes, nec cogimur adeo anxie inquirere, quid intelligendum sit per *Φίλους*, quid per *ἐκλῆπειν*, quid per *αἰωνίους σκηνάς*, quinam sint *δέχοντες* illi, cetera. Sed tamen, ne, hac in parte, intactum aliquid reliquisset nos, uideamur, pauca haec expendemus, ordine hunc uersum exposituri, in quo ipse Sospitator dat consilium auditoribus, parabolam ad eosdem nunc explicans, inquiringis, *Qua-*

re ego tum in specie uobis, quotquot huc adestis, et inprimis uobis Pharisaeis, qui diuitias possidetis, et, diuitiis aeternam uitam obtineri posse, statuitis, tum in genere omnibus reliquis, Marc. XIII, 37, dico et suadeo, ut imitemini iniustum illum oeconomum, et, sicut ille de uitae huius conseruatione fuit sollicitus, sic etiam uos de uita aeterna. Facite igitur uobismet ipsis, sicut ille, amicos, per quos immediate intelligimus, partim Apostolos, quos Dominus Φίλους suos uocat, Io. XV, 14, aliosque doctores, qui eos, doctrinam coelestem docentes, ad uitam aeternam perducere poterant, partim pauperes, qui precibus et suspiriis apud DEVM pro ipsis intercedant, ex mamona iniustitiae, h. e. conferre beneficia ex diuitiis uestris, ut illi fiant amici uestri, mediate autem per eos amici fient ipse Christus Θεὸς Θεωπος, qui sibi id tribuit, quod in pauperes confertur beneficii, Matth. XXV, 40, et Angeli, qui uos, hoc ex fide facientes, in sinum Abrahae aliquando deportabunt, Luc. XVI, 22. Non enim opera saluos faciunt homines, licet id staterent Pharisaei, et etiam nunc Pontificii, sed sunt notae fidei, qua homo saluatur. Veruntamen, cum Pharisaei hanc hypothesein assererent uerbis, non autem factis, Luc. XVI, 14, ex ipsorum hypothesei eos conuincit Iesus, saluos fieri non posse, nec adeo prudentes esse, sicut oeconomus ille iniustitiae. Quod si uero Pharisaei suasa Christi fecissent opera, isti simul etiam in Christum credidissent, et salui essent facti hac fide, sed cum in Christum non crederent Φιλάργυροι, neque etiam opera faciebant ex diuitiis suis, quae h. l. dicuntur μαμωνά, quae uox Syriaca est, opes denotans, et quidem iniustitiae, h. e. iniustitiae, uid. Vindiciae, p. 214, quae ideo h. l. dicuntur, quia iniuste erant partae a Pharisaeis et Scribis, prout de eorum diuitiis hoc colligere licet ex Matth. XXIII, 14, Luc. XVI, 14, XX, 47. Atque hanc ob causam eo facilius ac lubentius, ex his diuitiis iniuste partis, adeoque alienis, instar illius iniusti dispensatoris, facere debuissent amicos, si tanta ipsis cura fuisset uitae aeternae, quanta illi cura fuit uitae temporariae. Sed euentus docuit, iuxta u. 14, Pharisaeos neque ad haec uerba Christi, neque ad sequentia, quibus utilitatem exponit ac finem, attendisse sed derisisse, pergentis, ut, cum descenderitis, scil. uita, a morte dispensationis officio deiecti, (Haec enim uocis ἐκλήπειν significatio in profanorum quoque obseruatur scriptis, ut DIONYSII HALICARN. Lib. III Antiqu. Rom. Τὴν δὲ ὅταν ἐκλείπωσι οἱ λαβόντες τοὺς δέδωκτάς, ἔχων. Regnum autem, cum descenderit, i. e. mortui, qui id acceperunt olim, ad eos redire, qui dederant. Integra autem phrasis apud eundem legitur, Lib. II, ζῶντι καὶ τὸν βίον ἐκλείποντι ὑπάρξει. Vienti et uita deficienti remanebit. Plura ex POLYBIO, LVCIANO, APOLLODORO, aliisque collecta uid. apud b. SCHWARZIVM in Comment. Gr. L. N. T.

- VI** Eleemosynas qui dat egenis, Domino dat mutuo, eumque sibi facit amicum, ac thesaurum seponit in coelo, *Pf. 12, 5, Prou. XIX, 17, Matth. X, 42, XIX, 21, XXV, 40.* Quo quidem tutius cum elocari non possint diuitiae, bene faciamus proximo, et inprimis creditibus, *Gal. VI, 10,* quia Christi membra sunt, ac pro nobis nostraque salute DEVM orant.
- VII** Expende diues, quod diuitiarum sis dispensator duntaxat, caeque tibi non tua saltem causa, sed proximi etiam ergo, sint datae. Recte ergo iis in DEI gloriam, in tui et proximi utilitatem, utere, *Ecclef. V, 18, VI, 1, 2, 1 Tim. VI, 17, seqq.* Conf. *προςοικ.* antecedentes.
- IIIX** Magna cautio ditibus, in bonis dispensandis, a DEO sibi commissis, est adhibenda, altera ex parte, ne ea dilapident, aut luxuriosi fiant, *Iac. V, 1, 5,* altera ex parte, ne nimis earum amore capiantur, et auari aut superbi fiant, *Ecclef. VI, 1, 2, 1 Tim. VI, 9, 10, 17.*
- IX** Cum uanae sint diuitiae, *Ecclef. I, 2, 14, Iac. V, 1, seqq.* noli iis litare, aut cor tuum oppignorare, sed ita utere, ut tibi fiant thesauri in coelis sepositi, uid. *προςοικ. VI.*
- X** Attende, quam periculosa sit diuitum conditio. Dum uiuunt, diuitiae plerisque fiunt laquei interitus, *1 Tim. VI, 9,* dum moriuntur, eos a uita aeterna excludunt, *Matth. XIX, 23.* Noli ergo diuitias appetere, *1 Tim. VI, 9,* siq uero possides, recte utere, iisque tibi concilia amicos, qui te suscipiant in aeterna tabernacula, *Matth. XXV, 40.*
- XI** Ex gratia quidem datur uita aeterna, *Eph. II, 8,* sed tamen iis, qui uera fide in Christum, patientia, et bonis operibus ad eam contendunt, *Rom. II, 7.* Id quod bene notes.

CAPVT II

QVO

EVANG. DOMIN. X POST TRINITATIS

LVC. XIX, 41 — 48, EXTANS

ILLVSTRATVR

VERSVS 41 ET 42

41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυ- Cum uero appropinquasset, et uideret
 42 σεν ἐπ' αὐτῇ, λέγων· Ὅτι εἰ ἔγνων καὶ ciuitatem, fleuit super istam, dicens.
 σύ, καὶ γέ ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ Ὅσι cognosceres etiam tu, et quidem in
 πρὸς εἰρήνην σου, εἴδον δὲ ἐκρύβη ἀπὸ τῶν die tua hac, quae ad pacem tuam, nunc
 ὀφθαλμῶν σου. autem abscondita sunt ab oculis tuis.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ ὡς ἤγγισεν -- λέγων. Cum uero Iesus, Hierosolymas contendens, ut pro totius mundi peccatis nunc satisfaceret in ara crucis, Luc. XIII, 31, seqq. appropinquasset, magnis cum discipulorum plausibus, et ciuitatem, quae ipsius oculis, ex monte oliuarum descendens, sese obtulerat, uideret, non tantum humanitatis, sed diuinitatis etiam oculis, quibus miserimum eius statum indurationis et excoecationis praesentem, quo se, Saluatorem, essent reiekturi, tristissimum horrendi excidii futurum, quo funditus Hierosolyma essent delenda, et denique finalem populi Iudaici interitum contemplabatur, quo plerique in aeternam ruerent condemnationem, Saluatore destituti, fleuit, non sua causa, quod ingrati ciues ipsum cruci affigentes sint necaturi, sponte enim uitam suam ponebat, Ies. LIII, 4, 10, Io. X, 18, sed misericordia, amore, et Φιλανθρωπία adductus super eam, h. e. super incolas per metonymiam, ut ex uersu sequi. id intelligitur, quod illi misere sint interituri, non tantum qua uitam corporis in obsidione cum ipsa ciuitate, sed etiam, qua animam et uitam futuram, utpote qui non credebant in Christum, Saluatorem mundi, Marc. XVI, 16, Io. III, 18, quos tamen magno pretio, scilicet sanguine suo, redemerat, I. Petr. I, 19. Quae lacrymae nos, tum de ineffabili eius amore erga homines peccatores, conf. Rom. II, 8, tum de serua eius uoluntate saluandi eos, Matth. XXIII, 37, conuincunt. Vri enim
 C 3 atro-

atrocissima Christum, Dominum nostrum, afficerent iniuria, qui statuere uellent, Dominum non serio, sed hypocritice lacrymasse, eiusque lacrymas Crocodili lacrymis fuisse similes, sic, eum nolle mortem peccatoris, sed uelle, ut omnes iuuentur ac saluentur, euictum est, Ez. XXXIII, 32, 1 Tim. II, 4, nec obstat exceptio eorum, qui, notante b. BACKHO, l. c. p. 284, ita concludunt, *Non opus est, ut fleat is, qui malo potest mederi. At Christus malo Hierosolymorum urbi imminenti mederi poterat, cur ergo plorat?* quandoquidem ille recte monet, inquiens. *Dicam, et iudicis et mediatoris hic concurrere ibrenos. Bias damnans maleficum, acerbe plorauit, cumque interrogaretur, equid ploraret, cum in sua esset manu, cum uel absolueret, uel punire?* respondit, se flere ut hominem, bacillum autem frangere ut iudicem. *Idem Christo accidit, plorat ut mediator, tandem punit ut iudex, cum extremis malis extrema quaerenda sint remedia.* Similiter longissime aberrant a ueritate etiam ii, qui Domino uitio uertunt lacrymas, non expendentes, summos quoque heros ac Prophetas calamitatem atque interitum hominum defleuisse. Sic praeter alios, in sacris literis, deflet *Elisa* futuras calamitates ac mala, quae perpeffurus esset populus Israeliticus ab *Hafacle*, 2 Reg. XIX, 7, seqq. quidni ergo tempoream et aeternam deflere deuit *Saluatorem* et *Φιλάνθρωπον*? Sic defleuit *Dauid* *Saulum*, persecutorem suum, 2 Sam. I, 12, 19, seqq. et improbum filium *Absalonem*, 2 Sam. XIX, 33, quidni ergo Dominus Iudaeos improbos, quos sanguine suo redemit, quidni creator creaturas, culpa sua interituras, defleret? Sic, inter profanos, *Xerxes* deflet exercitum suum, breui interiturum, sic *Scipio Africanus* deflet euerfionem Carthaginis, *Marcellus* Syraculas deleras, *Julius Caesar* mortem *Pompeii* uolentiam, reliqui. Minus recte ergo, nec prudenter satis egerunt ueteres nonnulli, qui lacrymas Christi, amoris, commiserationis, ac *Φιλάνθρωπίας* testes, ex hoc loco tollere sunt conati, prout testis est *EPIPHANVS*, Tom II, in *Ancorato*, p. 36, scribens. *Ορθόδοξοι ἀφείλαντο τὸ ἔρητον ΕΚΛΑΤΣΕ, φοβηθέντες, καὶ μὴ νοήσαντες αὐτοῦ τὸ τέλος καὶ τὸ ἰσχυρότατον. Ορθόδοξοὶ* susuluerunt uerbum *fleui*, metuentes et non intelligentes eius uim ac robur, ac simul temerariae huic correctioni, uel rectius deprauationi, rextus sacri tum alia opponens exemplaria, in quibus ipsum uerbum *ἐκλαυσε*, legatur, tum *Irenaeum*, qui lacrymarum hoc testimonio usus est contra eos, qui, Christum specie tantum apparuisse, statuerunt. Et quod si lacrymare indignum fuisset Christo, reliquos etiam locos, in quibus Christus, ut in cruce, et ob *Lazarum* defunctum, lacrymasse dicitur, Io. XI, 35, *Hebr. V*, 7, tollere debuissent. Ter igitur, lacrymasse, quod certum est, uerum septies, ut nonnulli uolunt, nimirum 1) in natiuitate, 2) in circumcisione, 3) super Hierosolyma, h. l. 4) cum *Lazarum*

zarum resuscitaret, 5) occasione proditionis Iudae, 6) in horto, 7) in cruce, incertum est. Lacrymauit autem Dominus, non ex affectu infirmitate, quae nostra est conditio, qui peccatores sumus, sed ex affectu amoris et misericordiae, prout recte post AVGVSTINVM, *Libr. XIV de Ciuitate DEI, cap. X*, BERNHARDVS, *Serm. I de Resurrect.* apud b. GERHARDVM in *Harm. Euang.* p. 126, obseruauit, scribens, *Neque enim, in quo uerum erat hominis corpus et uerus hominis animus, falsus erat humanus affectus. Ille hos motus certae dispensationis gratia ita cum uoluit, suscepit animo humano, ut cum uoluit, factus est homo. Nos illas affectiones habemus ex humanae conditionis infirmitate, non autem ita Dominus Iesus, cuius et infirmitas fuit ex potestate. In locum uero, ubi Dominus lacrymauerit, si disquisueris, fuit ille mons oliueti, quem Dauid olim, Cedronis riuulum transiens, ac peccata sua deslens, ascenderat, 2 *Sam. XX, 23, 30*, Iesus autem, totius mundi peccata sustineos, *Ies. LIII, 6, Io. I, 29*, impraesentiarum Hierosolymorum peccata, ob eaque futuras calamitates, medias inter laetitias ac gaudia populi exultantis, eumque honorantis, *Matth. XXI, 8, 9*, ac discipulorum suorum, *Luc. XIX, 37*, deslens, quod frustra ea portet, eundem descenderat, Romani uero posthaec, lacrymarum Iesu uindices, in eodem castra, non sine omine, metiti sunt, IOSEPHO teste, *Lib. V, cap. II, p. 321, edit. Hauercamp.* scribente, *Demandatum autem ipsi erat, ut, cum sex stadia ab Hierosolymis abessent, castra metirentur, κατά τὸ ἐλαῶν καλούμενον ὄρος, ὃ τῆ πόλει πρὸς ἀνατολὴν ἀντίκειται, iuxta montem olearum nuncupatum, qui ciuitati uersus orientem adiacet, interiecta profunda ualle, quae Cedron fuit appellata, et a qua torrens huius nominis nomen cecepisse uidetur. Plura qui desiderat de his propheticis, sacerdotalibus, ac regis Iesu nostri lacrymis, amoris, misericordiae, humanitatis, et seriae uoluntatis suae, quod salutem uoluerit Iudaeorum, testibus, is auctores, a b. WOLFFIO in *Cur. Phil.* ad h. l. allegatos, euoluat.**

λέγων, εἰ ὅτι ἔγνωσ καὶ σὺ, -- ἀπὸ ἰσθαλμῶν σου. Dicens, indicaturus finem lacrymarum suarum, *O β, si quaeso*, eo enim sensu accipitur a Graecis nonnunquam uocula ὅτι, cognosceres, et cognoscere uelles, *Matth. XXIII, 37, etiam tu*, ciuitas excoecata et indurata, sicut ego, miseria tuam, cognosco, tibi que tories indicaui, quae propter peccata tua, ad coelum clamantia, (De quibus ipse IOSEPHVS, *Lib. V, cap. XIII, § 6, p. 362*, hanc fert sententiam, scribens, *Οὐκ ἂν ὑποτεταμῆν εἰπεῖν, ἃ μοι κέλευε τὸ πάθος. Οἱ μὲν ραμαίων βραδονόντων ἐπὶ τοὺς ἀλιτηγίους, ἢ καταπαθῆναι ἂν ὑπὸ χάσματος, ἢ καταλυθῆναι τὴν πόλιν, ἢ τοὺς τῆς Σοδομητῆς μεταλαβεῖν κερανοῦς· πολὺ γὰρ τῶν ταῦτα παθόντων ἐνεργεῖ γενεάν, ἀθωτέραν· τῇ γοῦν τούτων ἀπορία πᾶς ὁ λαὸς συναπάλετο. Nequaquam*

quam verebor palam dicere, quae dolor iubet. Equidem arbitror, si Romani sceleratis istis exitium inferre cessassent, futurum fuisse, ut urbs aut terrae biatu absorberetur, aut eluione deleteretur, aut soli Sodomitici fulmina experiretur, multo enim magis impiam progeniem edidit, quam erant, qui haec perpessi sunt. Itaque simul cum istorum uesania uniuersus populus interit, auferri non potest, nisi fide in me credideris, ac lacrymas poenitentiae quoque effuderis, sed quoniam incredula es, et in incredulitate tua perseverabis, me cruci affixura redemptorem tuum, eam non cognoscis excoecata, neque cognoscere uis, licet semel iterumque te acclamarem, *O si cognosceres etiam tu, sicut reliqui credentes cognouerunt ea, quae animabus suis profuerint, et quidem in hoc die tuo, quae est uisitationis tuae gratiosae ac salutaris dies, i. e. tempus, uid. Vindictae, cit. p. 58, seqq.* quo tibi salutis media et iram DEI effugiendi, a me Messia offeruntur, idque salutis tempus iam olim promissum maioribus tuis, anxie expectatum fuit, quae (ta pro a scribitur, ad pacem tuam, spectant, tum tempoream, qua tuae felicitatis ac prosperitatis status, moenia, incolarum corpora ac uita, magnifica aedificia, ac reliqua bona tua conseruarentur, tum spiritualement, qua animae incolarum tuarum saluarentur, mediante agnitione mei, Messiae, et fide in me, nunc uero, pro ratione status tui, ob incredulitatem et excoecationem tuam maliciosam, qua oculis uidentibus non uidere, nec auribus audientibus audire uis, licet posses, *Matth. XIII, 14, 15, 2 Cor. IV, 4, sunt abscondita.* Nam toties tibi salutis tempora ante oculos posui, et ad poenitentiam te uocans, te congregare uolui, sicut pastor oves, *Ez. XXXIV, 11, 12, 23, Matth. X, 6, 7, XIX, 11,* sicut gallina pullos suos, *Matth. XXIII, 3, 7,* sed noluisti, hinc, quoniam lucem Euangelii, meque Messiam, atque poenas tibi denuncias, oculis mentis uidere noluisti, *abscondita sunt ab oculis tuis* tempora, tum gratiae, quae contemnis, tum iudicii, quo DEVS seuerissimas abs te sumet poenas, quae non credis ea tibi imminere, sed, licet non credas, certe tamen uenient.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι Ο

I Si tunc eo maior Christi est commiseratio, amor, et misericordia erga peccatores, quo propinquiora sunt supplicia, ut eos, uel lacrymis, ad poenitentiam agendam moueat, profecto seriam eius esse uoluntatem eos saluandi, nec uelle, ut pereant, patet, *Ez. XXXIII, 11, 1 Tim. II, 4, 2 Petr. III, 9.* Caucant ergo mortales sibi, ne Saluatorem totius mundi, *Ies. LIII, 4, 5, 6, Io. I, 29, III, 16, 1 Tim. IV, 10,* simulationis uitii insimulent, eiusque satisfactionem uniuersalem, *1 Io. II, 2,* particularem faciant.

II In-

- II Infelices homines! qui in diem uiuunt et secure peccant, laetantur ac gaudent, nec tamen sibi persuadent, poenas sibi imminere. Flent legati Iesu, *Ies. XXXIII, 7*, nec tamen attendunt. Utinam recordarentur orbis antediluuiani, *Gen. VI, 3, 5*, *Luc. XVII, 27*, generorum Lothianorum, *Gen. XIX, 14*, euerfionis Hierosolymorum utriusque, *2 Chron. XXXVI, 15, 16, seqq. Luc. XIX, 43, 44*, et, quoad tempora gratiae durant, *2 Cor. VI, 2*, respiscerent.
- III Noli Domino nostro inconsiderate uitio uertere, quod lacrymauerit. Expende tot animarum pretium, quas sanguine redemit frustra, nonne stendum? Disce porius exinde partim ineffabilem eius amorem erga peccatores, seriumque eius eos saluandi amorem, conf. *πρόσωπ. I*, partim tibi redeundi ad Iesum patere fores, *Io. VI, 37*. Noli ergo hoc tempus gratiae negligere, multominus contemnere, sed, dum hodie est, redi, *Hebr. IV, 7*.
- IV Memento homo curare ea in tempore gratiae, quae ad pacem tuam, quoad tempora gratiae durant, *2 Cor. VI, 2*, atque, dum hodie est, in gratiam redi, *Rom. XIII, 11, 12*, *Hebr. IV, 7*. Posthaec nulla datur salus.
- V Nihil magis obest hominibus, quam securitas. Securi enim sibi sancti, sibi iusti, sibi infantes, uidentur, hinc neque peccata sua agnoscunt, neque, quae ad huius, neque quae ad futurae, uitae spectant felicitatem, curant. Inuigila igitur, proba, et tenta temet ipsum, utrum in fide sis, *1 Cor. XVI, 13*, *2 Cor. XIII, 5*, contra uero fuge securitatem, tot hominum pestem, ne te quoque perdat.
- VI Cum condemnatus fueris aliquando peccator, tibi ipsi culpam tribuas, non Christo. Toties te congregare uoluit, toties te uocauit, uerbo suo, *Matth. XXIII, 37*, *2 Cor. V, 20*, sed tu noluisti tu tempora gratiae agnoscere noluisti, *Ier. VI, 16, 17*, tu lacrymas Christi contemisti.
- VII Non DEI uoluntate, peccator, sed tua ipsius induratione, abscondita sunt ea, quae ad salutem tuam, tua ipsius induratione iram DEI tibi coacernas, teque excoecas, quo minus uideas lucem Euangelii, *Matth. XIII, 14, 15*, *Rom. II, 5*, *2 Cor. IV, 4*.

VERSUS 43 ET 44

43 Οτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σε, καὶ περι-
βαλοῦσιν οἱ ἐχθροὶ σου χάρακα σοι, καὶ
περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσὶ σε παν-
44 τόθεν. Καὶ ἔδαφιούσι σε, καὶ τὰ τέκνα
σου ἐν σοί, καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοί λί-
θον ἐπὶ λίθῳ, ἀνθ' ᾧ οὐκ ἔγνωσ τὸν
καρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Nam uenient dies contra te, et circumda-
bunt inimici tui uallum tibi, et circum-
cingent te, et coangustabunt te undi-
que Et solo acquabunt te, et liberos tuos
in te, et non relinquent in te lapidem
super lapidem, quoniam non cognouisti
tempus uisitationis tuae.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Οτι ἤξουσιν ἡμέραι -- παντόθεν. Nam, profecto, uid. *Vindiciae*, p. 287, uenient dies, i. e. tempus, iuxta *Vindic.* p. 58, seqq. aliud, quod non gratiae, adeoque nec tuam, uti in uersu anteced. dictum est, uisitationis gratiosae tempus erit, quo amplius tibi obtingat haec felicitas, ut possis tuam curare pacem, sed irae diuinae, hinc uenient contra te dies illae, et hostium tuorum tempus illud, quo circumdabunt, quadraginta abhinc annis elapsis, hostes tui, Romani, duce TITO VESPASIANO, uallum tibi, siue, ut ARRIANVS scripsit, Alexander duplici χάρακι περιβάλλει, uallo cingit urbem, quod muniti-
menti et obsidendi genus ex palis inuicem iunctis et ligneis uinculis con-
nexis, conficiebatur, uel eo modo, ut apud nos *pallisadae* audiunt, uel instar
muri, hinc IOSEPHO etiam hic uallus, quo Hierosolyma a Tito fuerunt cir-
cumdata, τείχος murus dicitur, scilicet ligneus, triplex enim muros confi-
ciendi genus erat ueteribus, ex lapidibus, ex terra, et ex lignis, prout haec
omnia probauit egregie b. RAPHELIVS in *Notis Polyb.* ad h. l. p. 230,
seqq. Adhibebant autem ueteres hanc uallo lingneo obsidendi rationem,
quando exercitus urbis amplitudini non sufficiebat, ut idem RAPHELIVS,
l. c. obseruauit recte, et Iosephus indicauit ipse. Cum enim Titi exercitus
non sufficeret Hierosolymis circumeludendis, talis conficiebatur, habita a
duobus deliberatione, murus, tredecim adstruētis castellis, in quibus custo-
des constituebantur, cuius ambitus XXXIX stadia completebatur, siue ut
uerba IOSEPHI, *Lib. V, c. XIII, p. 358*, in latinum sermonem conuersa
fluunt. Et murus quidem uno minus XL stadiorum erat, eique foris adstruēta
erant tredecim castella, eorumque ambitus denis stadiis numerabatur. Totum
autem opus triduo constructum erat, ut id quidem dignum mensibus uideretur,
celeritas uero fide careret. Muro autem circumclusa ciuitate et custodiibus per
castella collocatis primas noctis excubias ipse Titus obibat, et omnia explorabat,
secundas uero Alexandro mandabat. Atque hac ratione tota ciuitas, ut Do-
minus

minus praedixit, nullo, siue muro ligneo erat circumdata, et a militibus simul, qui in castellis erant collocati ad excubias agendas, circumcincta, prout ipse IOSEPHVS, *Lib. V, c. I*, voce *κωλύσαι* de exercitu, siue militibus utitur. Quo facto sequitur tertium momentum a Christo praedictum, et *coangustabunt te*, in angustias te redigent, undique, extra, et munitentis, gladio, telis, globis, et quae bellica instrumenta sunt alia, intra muros nero, fame cum primis, ex qua morbi, rapinae, latrocinia, mors ipsa, et innumerae aliae calamitates originem trahebant, quae tantae erant, quantae, iudice Salvatore, nec ab origine mundi fuerunt, nec unquam erunt, *Matth. XXIV, 21*. Id quod ex ipsius IOSEPHI quoque historia discitur, inter alia scribentis, *Lib. V, c. X, p. 352*, Omnes quidem animi affectus longe superat fames, nullum uero aeque euertit ac uerecundiam, nam quicquid alias dignum est reuerentia, in fame contemnitur. Siquidem uxores uiris, et parentibus filii, et quod omnium maxime miserabile erat, matres infantibus cibum ex ipso ore rapiabant, et marcescentibus inter manus carissimis liberis uiales lactis guttas admere non pigebat. Huiusmodi autem cibos dum caperent, latere tamen non poterant, ubique scilicet seditiosi praedae isorum rapinis imminuebant. Nam ubicunq; clausam domum conspicerent, eos, qui intus essent, cibum fumere hoc indicio suspicabantur, statimque, effraetis foribus, irruerant, et prope ex ipsis faucibus expressa ciborum frustra reuocabant. Vapulabant senes, qui escam mordicus tenebant, et capillis rotabantur mulieres, occultantes ea, quae in manibus erant. Nulla canorum, nulla infantiae, miseratio erat, sed raptos in sublimi paruulos, cum ipsis, quibus penduli inhaerebant, buccellis, solo allidebant. Si qui uero incursum eorum praenuissent, idque, quod ipsi rapturi erant, deglutire occupassent, eos inhumanius tractabant, quasi iniuriam ab iis accepissent. Porro, dira tormentorum genera excogitabant, ad peruestigandum alimentum, miseris pudendorum quidem meatus neruis obturantes, pudicem uero praecacutis sudibus transfigentes, cetera. Et cap. XIV scribit, Iudaeis autem, cum egrediendi facultate spes quoque omnis salutis praecisa erat, et fames ingrauescens per domos et familias populum depascebatur. Ac tecta quidem plena erant mulieribus et infantibus fame enectis, angiportus uero senibus mortuis resecti. Pueri autem et iuuenes ex fame intumescens, uelut simulacra quaedam per fora oberrabant, et ubicunq; quis labe correptus fuerat, procidebant. Propinquorum cadauera sepelire neque ualebant agri, et qui adhibe integris uiribus erant, tum multitudine mortuorum, tum, quod de uita sua incerti essent, ab humatione abstergebantur. Plerique enim, dum alios sepelirent, ipsi mortem obierunt, multi etiam, antequam fatalis hora adisset, ad uentos et sepulchra properarunt. — Sed his multis grauiores erant praedones. Effossis quippe domibus,

bus, quae in sepulchra conuersae erant, cadauera spoliebant. -- Postea cum corporibus humanis nequaquam sufficerent, in profundas uoragines de muro ea proticiebant. Has uero cum Titus forte circuiret, ubi oppletas cadaueribus uidit, altamque saniem putrefactis corporibus disfluentem, ingemuit, sublatisque in coelum manibus DEVM testatus est, facinus illud suum non esse. Atque ita quidem se res habebant in ciuitate. Et Lib. VI, c. III, p. 381, narrat, quod eas comederint res, quae ne fordidissimis quidem brutis essent usui, imo nec cingulis, nec calceamentis, abstinerunt. Quin scutorum coria auulsa dentibus confecerunt, ac foeni praesegmina uetusta et festucas mandebant. Imo de foemina quadam nobili, *Maria*, memorat facinus horrendum, quae ipsum filiolum lactentem inuulauit, coxit, et comedit. Atque haec si expendantur, uerum fuisse Saluatoris uaticinium, quod tantae calamitates fuerint, quantae ab origine mundi non fuerunt, quod etiam ipse IOSEPHVS, Lib. V, cap. X, p. 353, faretur, inquires, Hoc autem dici potest breuiter, μήτε πόλιν ἄλλην τοιαῦτα πεπονθέναι, μήτε γενεάν ἐξ αἰῶνος γεγονέναι κακίας γοιμωτέραν, neque aliam urbem talia perpeßam esse, neque hominum genus aliud ab omni aeuo sceleratius extitisse. Atque hinc idem cap. XIII, p. 362, scribit, DEVS erat, qui populum uniuersum damnauerat, et omnem ad salutem uiam ei in perniciem uertebat.

Καὶ ἔδαφιοῦσί σε, -- τὸν καρπὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. Et posthaec, cum capta fueris, solo aequabunt, ἔδαφιοῦσι, pro ἔδαφίσουσι, uid. Hierocrit. P. I, p. 29, te ipsam, i. e. funditus euerent, id quod factum est, ut ex IOSEPHO discitur, et experientia testatur, nostra memoria, quandoquidem ne locus quidem accurate potest demonstrari, quo Hierosolyma fuerant condita, uid. TROILO in der Oriental. Reisebeschr. p. 222, et liberos tuos in te, h. e. incolas tuas ἔδαφιοῦσι, solo allident, utrumque enim habet significatum uox ἔδαφίσεων, quando de ciuitatibus ac pagis usurpatur, solo aequare, euertere, quando autem de personis, solo allidere, interficere denotat, ut Pf. CXXXVII, 9, μάδαγιος, ὃς νερήσει καὶ ἔδαφίει τὰ νηπιά σου πρὸς τὴν πέτραν, Bene ei, qui comprehendet, et allidet infantes tuos ad petram, Hof. XIV, 1, καὶ τὰ ὑποτίθια αὐτῶν ἔδαφιοθήσεται, καὶ αἱ ἐν γαστρὶ ἔχουσται αὐτῶν διαρραγίσονται. Et paruuli eorum allidentur solo, et grauidae discidentur, Nabum III, 10, καὶ τὰ νηπία αὐτῆς ἔδαφιοῦσιν ἐπ' ἀρχαῖς τῶν ὁδῶν αὐτῆς. Et paruulos eius allident solo in principis uiarum eius. Adhaec, non delinquent in te lapidem super lapidem, quam locutionem pro hyperbolica et proverbiali habuit IO. OLEARIVS de stylo N. T. ad h. l. sed minus recte, quandoquidem haec uerba ad templum respiciunt, quod intra Hierosolyma erat, uti uerba ἐν σοὶ id indicant satis manifeste, et asserta Domini

mini expressa, *Matth. XXIV, 2, Luc. XXI, 6*, nec non testimonium IOSEPHI, *Lib. VII, cap. I, p. 403*, iuxta quod *inssit Caesar ἀρᾶσαν πῶλον καὶ τὸν υἱὸν καταστρέψεν, universam civitatem et templum funditus evertere, reliētis tribus turribus et muri quadam parte, cet.* De incendio autem templi, invito Tito, diuinitus facto, uid. *IOSEPHVS, Lib. VI, cap. IV*, conf. b. WOLFFII *Curae Philol. ad Matth. XXIV, 2*. Rationem uero, cur has calamitates, ex iusto DEI iudicio immittas, essent expertura Hierosolyma, addit Sospitator ipse, in uerbis, *quoniam, propterea quod, non cognouisti, nec cognoscere uoluisti, tempus uisitationis tuae gratiosae, ad quod Iohannes baptista, Ego ipse, meique Apostoli, te tones inuitarunt, hique post meam resurrectionem te ulterius inuitabant, sed spreuisti id semper, et spernas, Matth. XXIII, 37, Act. II, 13 seqq. III, seqq.* Quoniam ergo Hierosolyma uisitationem renuebant gratiae, experiebantur uisitationem iustitiae diuinae et excidium, prout hoc uaticinatus erat *Daniel, cap. IX, 26, 27*; et Dominus ipse indicauerat ipsis, ut poenitentiam agentes in gratiam redirent.

ΠΡΟΣΟΙΚΕΙΩΣΙΣ

- I DEVS pro sua longanimitate poenas differt quidem, sed non aufert. Hinc nemo, peccator, sibi persuadeat, impune peccare sibi licere, quando poenae non statim irruunt, ueniet dies iudicii tempestiue, et uae tibi, si tempus gratiae neglexeris, *Rom. II, 4, 5, 2 Cor. VI, 2*.
- II Bella, fames, obsidiones, euerfiones sunt flagella ac poenae irati DEI, quibus ob peccata integrae regiones, prouinciae, ac ciuitates castigantur, ac saepe euertuntur. Non fortuito igitur bella exoriri, sed, peccata hominum causam esse, memento. A peccatis igitur desistamus, et flagella illa DEVS auferet.
- III O si Christianis terribilis Hierosolymorum euerfio quocumque tempore obuersaretur menti, ut tandem peccare desinerent, ac poenitentiam agentes cum DEO in gratiam redirent, ne easdem aliquando experiantur calamitates.
- IV Liberi saepe ob parentum peccata poenas luunt, imprimis, quando parentum uestigia premunt, *Exod. XXXIV, 7*. O immisericordes parentes, qui peccatis suis liberos calamitatum suarum faciunt socios!

- V Ira DEI cum exarserit, ardet usque in infernum, *Deut. XXXII, 22, Thren. I, 12, II, 3, 20, seqq.* nec extingui potest, nisi poenitentia serua. In tempore igitur agamus poenitentiam, orantes, ne exardeat, nec in ira sua nos puniat. *Pf. VI, 2.*
- VI Contemptus gratiae diuinæ et Euangelii quot euerit regiones? quot Ecclesias? Vbinam sunt septem illae Ecclesiae? *Apoc. II et III,* ubi reliquæ Orientis? Discite horum exemplo in tempore sapere, et poenitere; *Apoc. II, 5.*
- VII Irae DEI, peccatis incensae, neque munimenta, neque arma resistere possunt, *Obad. II, 3, 4.* Metue ergo DEI iram altera ex parte, altera uero ex parte fuge peccata.
- IX DEVS, sine causa, neminem absolute punit, sed semper adsunt rationes, cur puniat, peccata tua, o homo, sigillatimque contemptus temporis gratiae.
- IX Noli securus esse peccator Christiane. Si DEVS Hierosolymorum peccatis non pepercit, neque tuorum pareat peccatis. *conf. προσοικ. III.* In tempore sapias, quae ad pacem tuam.

V E R S V S 45 ET 46

45 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας, λέγων αὐτοῖς· Τέγερα πταί. Ὁ οἶκος μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποίησατε σπήλαιον ληστῶν.

Posthaec, cum ingressus esset in templum, incepit eicere uendentes in eo, et ementes, dicens ipse. Scriptum est. Domus mea domus orationis est, uos autem istam fecistis speluncam latronum.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν καὶ ἀγοράζοντας. *Posthaec, deinde, cum Iesus in ciuitatem aduenisset, Matth. XXI, 10, n, Marc. XI, 11, et in templum ingressus esset Dominus templi, ac Rex Sionis, Hag. II, 8, Mal. III, 1, Zach. IX, 9, Matth. XXI, 5, incepit secunda uice, prima enim uice expulsionem factam esse, Io. II, 13, seqq. legimus, eicere uendentes et ementes, columbas, boves, et oves, in eo, scilicet atrio templi, speciatimque, ut nonnulli uolunt in atrio gentium, uel, ut aliis iuxta IOSEPHVM placet, in atrio mulierum, uel ut SVRENNVSIO in libro καταλλαγῆς uidetur, ante atrium mulierum, ubi tabernacæ erant erectae, in quibus oleum, sal, et lumbae, et quae id genus sunt alia, ad sacrificia pertinentia, uendebantur. Constitutum enim erat a legis peritis, in eorum gratiam, qui procul a Hierosolymis habitabant, ut pro*

pro pecunia secum allata hic emerent uictimas, aut munera offerenda. Sed, cum hic legatur *ἐν ἱερῷ*, omnino facimus cum IOSEPHO. Nullum enim uidetur dubium, quin, cum uenditoribus licitum fuisset ante atrium mulierum emere et uendere, illi ex speciali permissa et auaritia sacerdotum tabernas suas usque in atrium mulierum extenderint, atque hinc eum precantibus essent impedimento ac scandalo, et atrium istud, quod itidem sanctum erat, mercatura animalium profanabant, templi Dominus aequo animo id ferre non poterat, sed eiciebat eos. Et quamuis impraesentiarum uenditores cederent uerbo omnipotenti Domini, tamen illi post abitum eius, uespera enim Bethaniam iuit, redibant, adeo ut tertia uice eos expellere oportuerit, *Marc. XI, 15, seqq.* Quemadmodum uero omnino demirandum, quod sacerdotes non resisterent, luero priuati, sic Hieronymus ad *Matth. XXI, 12*, pro omnium maximo habet miraculo, quando post Origenem, qui, hanc eiectionem, iudicat, magis fuisse miraculosam, quam conuersionem aquae in uinum, quoniam ibi inanimata subseruit materia, hic uero tot millium compestuntur ingenia, scribit, inquiring. *Plerique arbitrantur, maximum esse signorum, quod Lazarus suscitatus est, quod coecus ex utero lumen acceperit, quod ad Iordanem uox audita sit Patris, quod transfiguratus in monte gloriam ostenderit triumphantis. Mihi inter omnia signa, quae fecit, hoc uidetur mirabilius esse, quod unus homo, et eo tempore contemptibilis et in tantum uilis, ut postea crucifigeretur, Scribis et Phariseis contra se seruientibus, et uidentibus lucra sua destrui, poruerit ad unius flagelli uerbera tantam eicere multitudinem, mensasque subuertere, et cathedras confringere, et alia facere, quae infinitus non fecisset exercitus. Id quod partim omnipotentiae Domini adscribimus, partim efficaciae uerbi diuini, quod se reos esse, agnoscebant, bene scientes, templum non esse profanandum, neque ex domo, ubi preces ad DEVM fundantur, esse stabulum et columbarium faciendum, imo speluncam latronum, prout Dominus in sequenti uersu loquitur.*

Δίγων αὐτοῖς -- ἐποῦσατε σπήλαιον ληστῶν. Dicens, ne, nouas res moliri Dominum, criminarentur, sed de iniustitia et profanatione conuincerentur, ipsi, tum uendentibus, et ementibus, tum sacerdotibus, qui concesserant hanc profanationem, ob pecunias, quas inde auari illi accipiebant. Scriptum est, Ies. LVI, 7, Ier. VII, 11, in quorum altero loco Iesaias templum uocat בית התפלה domum orationis, in altero uero Ieremias interrogatione loquitur, Numquid spelunca latronum facta est haec domus in qua nomen meum inuocatum est? Rationes eius reperendae sunt, ex n. 6, 9, et 10. Cum igitur tempore Christi sacerdotum conditio eadem esset, quae eorum erat tempore

pore Ieremiae, quod scilicet essent fures, latrones, adulteri, perfidi, et tamen audebant in hoc templo coram DEO comparere, ad ipsumque provocare, quasi esset domicilium hominum impurorum, quin imo cum in ea tabernas et mensas numulariorum, aliorumque mercatorum, qui homines defraudabant, ex avaritia, et turpis lucri causa, constituissent, erant fures aperti, et cum traditiones hominum in eo docerent, tollebant uerbum DEI, et cum animas seducerent, iisque inter precandum mercatura sua essent offensionis et impedimento, erant animarum latrones, ideoque illos procul abesse iuber ab hac domo, quia non impurorum hominum sit spelunca, siue locus, quo huiusmodi homines sese reciperent, sed piis sit destinata illa domus, ut ibi preces ad DEVM fundant, ideoque domus orationis dicta.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι C

- I** Iesu simus imitatores, eiusque templa, more sanctorum, frequentemus, *Pf. XXVII, 4, LXXXIV, u, 12, Hebr. X, 25*, nostra autem corda, quae sunt templa DEI, emundemus fide ab operibus iniquitatis et carnis, *Matth. XV, 19, 20. Act. XV, 9, 1. Cor. III, 16, 17, VI, 19, 20, 2. Cor. VI, 16, Gal. V, 29, seqq.* si Dominus in iis habitare debeat, *Sap. I, 4, 5, Io. XIV, 23, 2. Cor. VI, 15, 16.*
- II** Cum DEVS sit sanctus, eius etiam domus, cuius ornamentum est sanctitas, et nosmet ipsi debemus sancti esse, nec profano animo et impuris manibus ad eam accedere, *Leuit. XI, 44, 45, Pf. XCIII, 5, Ies. VI, 3, Ier. VII, 3, seqq.*
- III** Decet V. D. ministros, ut pro gloria DEI, religionis, suorumque sanctitate divino quodam zelo uigilent ac decerent, ne profanentur, *1 Reg. XIX, 10, 2. Cor. XI, 2.*
- IV** Cautio non minus, quam prudentia, est adhibenda in perpurgandis Ecclesiis, nec temeratio ac priuato ausu, sed diuino quodam instinctu et auctoritate publica reformatio est suscipienda, *2 Chron. XXXIX, 5, seqq. XXXI, 3, seqq. 2. Cor. XI, 2.*
- V** Ad templum accessurus expendas, quid sit templum, et quis tu sis, si profanus et impurus homo, procul hinc abesto. Profanum enim et sanctum non consentiunt, *Pf. XCIII, 5, 2. Cor. VI, 15.* Expende cur accesseris, scilicet, ut ores et audias uerbum DEI, *1 Reg. XIX, 29, Ies. LVI, 7.* Expende cuius sit domus, DEI nimirum sanctissimi, ergo etiam te decet, sanctum esse et religiosum accedere, uid. *πρροσοικ. II.*
- VI** Seclera publica publice sunt profliganda, publiceque illi corrigendi, qui commiserunt, caute tamen, non tepide, *Apoec. III, 15, 1. Cor. V, 1, seqq. Conf. πρροσοικ. IV.*

VII Tem-

VII Templi haereticorum sunt speluncae latronum, qui animas in iis interficiunt ac perdunt, licet uel maxime auro, argento, aliisque ornamentis fulgeant, *Matth. VII, 15, XXIII, 17, 25, 27.*

IX Christianis ubique orandum est, *Luc. XIX, 1, XXI, 36, 1 Tim. II, 3, Eph. VI, 18, 1 Thes. V, 17,* eorumque domus ita sunt instituendae, ut templis sanctis, non uero speluncis imparis, similes sint.

VERSUS 47 ET 48

47 Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπαλέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ. Καὶ οὐχ ἐβρίσκον, τὸ τί ποιήσωσιν. Ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξέκρεμάτο αὐτοῦ ἀκούων.

Erat autem docens per diem in templo, summi sacerdotes autem et Scribae quaerebant eum interficere, et primi populi. Sed non inueniebant, quid facerent. Populus enim omnis suspensus erat eum audiens.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Καὶ ἦν διδάσκων -- καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ. Erat autem posthaec Iesus docens, prout munus eius Propheticum id requirebat, *Deut. XIX, 15, 18, 19,* quotidie, per singulos dies accessit Hierosolyma, uespera enim sese ad montem oliuarum recipiebat, mane autem redibat, *Luc. XXI, 37,* et docebat in templo usque ad passionis tempus, cuius doctrinae capita nonnulla consignauit s. LUCAS in capitibus duobus sequentibus, itemque s. MATTHAEVS, cap. XXI - XXV inclusivae, et s. MARCVS, c. XI, u. seq. c. XII et XIII. Summi sacerdotes autem, de quibus ad u. 4. *Evang. in Festo Epiphan.* diximus et Scribae de quibus ibidem ad eundem uersum differuimus, quaerebant insidiando eum perdere i. e. interficere, quibus assentiebantur primi in populo, Seniores scilicet et principes, quos in suas partes pertraxerant, aut qui sponte accesserant, ut Pharisaei, alique, quorum *Matth. XXI, 46,* fit mentio. Ex quibus hominum illorum summa malitia est diiudicanda. Licet enim Dominus nihil egisset, quod uel speciem haberet reprehensionis cuiusdam, dum sanctitatem templi assererat, ad quod prouocabant illi, et quo confidebant cum maioribus suis, *Ier. VII, 4,* tamen illi ob laerum, procal dubio, quod ex tabernis in atrio, suo permisso fixis, capiebant, itemque ex superbia, quod ipsorum auidoriatu uim fecisset, irascebantur ei adeo, ut uitae eius insidiarentur, cui gratias referre debuissent pro tanta opera periculosa ac gratia. Sed, cum tum temporis Iudaeorum status idem esset, qui tempore *Ieremiae* erat, mirum non erat, quod neque ad Domini, sicut illi nec ad *Ieremiae*, uerba attenderent, neque sanctitati templi, sicut nec illi, parecerent, sed speluncam latronum, sicut illi faciebant.

Καὶ οὐχ ἔβρισκον -- αὐτοῦ αἰούαν. Non autem inuenerunt, nec inuenire poterant, causam quandam speciosam ac probabilem mortis, siue, ut S. LUCAS scribit, τὸ τί cur hoc, (τὸ enim pro τούτο est scriptum, uid. Hierocrit. P. I, p. 175,) facerent, i. e. cur interficerent uel, interficere possent eum. DEVM quidem hac in re non merebant iniusti illi et sanguinolenti latrones, sed populum, quia uniuersus populus a partibus eius ad tempus, mox enim, post paucos dies, ad partes suas a Scribis et Phariseis tractus, crucifixionem eius urget, stabat, et pendebat ab ipso, sicut apes pendere solent a regulo suo, audiens eius doctrinam saluificam et efficacem, non enim praedicabat, sicut Scribae, traditiones hominum, Marc. VII, 5, seqq. sed uerbum DEI cum efficacia, Matth. VII, 29.

Π Ρ Ο Σ Ο Ι Κ Ε Ι Ω Σ Ι Γ

- I Iesus in nostris quoque Ecclesiis quotidie docet, quamuis non immediate, tamen mediate, per ministros suos. Venerunt itaque auditores altera ex parte praesentiam Iesu, Matth. XIII, 20, XXIII, 20, ex altera uero parte sibi caueant, ne Iudaeis similes fiant improbis, uid. προσοικ. seq.
- II Si Dominum propter ueram doctrinam insidiatum fuerunt Iudaei improbi, nolite demirari, si idem quandoque conrigerit, et in dies contingat, piis uerbi diuini Ministris, Matth. X, 24, seqq. Luc. XXIII, 31. conf. προσοικ. seq.
- III In proborum quidem cogitationes pericula saepe minantur piis, V. D. Ministris, sed DEVS illorum consilia confundit, malitiamque refrenat, Ps. II, 4, 5, Jer. XX, 10 u, hos contra eripit Ps. L, 15, XCI, 15, Ies. XLIII, 1, 2.
- IV Quam peruerse agunt improbi, qui V. D. Ministris propterea malas referunt gratias, Ps. CIX, 2, seqq. quod faciunt, quae DEVS ipsis mandauit et quae ad ipsorum pacem spectant.
- V Dolendum omnino, quod sacerdotes saepe uerbo diuino obicem ponant, quod amplificare debebant, et, lucri causa, lucrum animarum suo lucro, ac DEI gloriam auaritia suae postponunt. Jer. V, 31, VI, 13, 14, XXIII u, Rom. II, 24. Auertat DEVS ab unaquaque Ecclesia hanc calamitatem.
- VI Fac, quae ministerii tui sunt, confidenter et sincere, 2 Tim. IV, 5, cetera committe DEO. Is enim tecum est et causam tuam geret. Mich. VII, 9, 1 Petr. V, 6.
- VII Cum DEVS maiorem fidem inueniat apud simplices, quam sapientes et nobiles huius mundi, 1 Cor. I, 20, 21, 26, seqq. exinde discamus, quod nemo de sua sapientia iactandi causam habeat, Jer. IX, 23, 24, et unusquisque sapiens uigilet, ne sapientia sua stultus fiat, Rom. I, 22, 1 Cor. I, 19, 20.

Τ Ω Ι Θ Ε Ω Ι Μ Ο Ν Ω Ι Η Δ Ο Ξ Α

99 A 6970

ULB Halle

3

002 824 85X

Retro ✓

14

Q. D. B. V.
DISSERTATIONEM THEOLOGICAM

DE

Σ Ω Θ Η Ρ Ι Ο Φ Ρ Ο Ν Η Σ Ε Ι
Α
FILIIS LVCIS NEGLECTA

AD LOCOS

LVC. XVI, 1-9, ET XIX, 41-48

ILLVSTRANDOS

PRAESIDE

CHRIST. SIGISMUNDO GEORGIO

SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORDIN
REGIOELECTORAL. ALVMNORVM
EPHORO

AD DIEM XI SEPTEMBRIS CIO IO CC LIII

IN AVDITORIO MAIORI

DEFENDET

CHRISTIANVS SIEGFRIED GROSCHIVS
ROSNAVIA MISNICVS

VVITTEBERGAE

LITERIS TZSCHIDRICHIANIS IMPRESSAM